

AHİ İLİM

Ahi Evran'ın
Anadolu'da
kurduğu
Ahilik
teşkilatının
asıl amacı,
ilim ve bilgiyi
insanlığın
hizmetine
sunmaktır.

Doğup büyüdüğüm, merhum halk ozanı Neşet Ertaş'ın tabiriyle anavatanım baba yurdum olan Kırşehir de metfun Ahi Evran-ı Veli denilince çocukluğumuzda halen mezarının da olduğu cami gelirdi aklımıza. Ne hayatını ne fikirlerini ne de tarihe katkısını hiç bilmezdik. Bu memlekette toprağın altında olan insanlar giderken o kadar değerli hazineler bırakmışlar ki çok zaman dönüp bakmamışız bile maalesef. Yüzümüzü ve gönlümüzü batıya çevirip, tarihimize, kültürümüze ve her şeyimize yabancılaşmışız. Son zamanda hızla tüketim toplumu olma yolunda ilerlemeye başladık. Öyle oldu ki artık bu işin öncüleri bile şikâyetçi olmaya başladılar. Gidişata bakınca başta esnaf teşkilatı olmak üzere toplumun ahilik düşüncesine, felsefesine ne kadar ihtiyacı olduğunu belirtmek gerekir.

Ahi kelimesi Arapçada kardeş anlamına gelmektedir. Ama günümüzde ahi deyince aklımıza ahilik teşkilatı gelmektedir. Ahilik teşkilatının kurucusu Ahi Evran, Azerbaycan'ın Hoy kasabasında doğmuştur (tahmini 1171). Ahi Evran'ın asıl adı "Nasirüddin Mahmud"tur. Ahi Evran ilk eğitimini Azerbaycan'da doğum yeri olan Hoy kasabasında aldıktan sonra, Maverâ-ünnehir bölgesinden Horasan'a giderek orada Fahreddin Râzi ve diğer alimlerden Felsefe ve Kur'an-ı Kerim tefsirine ilişkin dersler almıştır. Ahi Evran'ın hocası Fahreddin Râzi, Horasan'da "Farâbî" ve "İbni Sina"nın tüm eserlerini okumuş, onların verdiği bilgileri daha da geliştirerek, tıp, astronomi, astroloji, lisan, edebiyat ko-

nularında kitaplar yazmaya başlamıştır. Ahi Evran gençliğinde Ahmet Yesevî'nin talebelerinden aldığı ilk tasavvuf terbiyesi ile yetişmiş ve olgunlaşmıştır. Ahi Evran, o devrin mutasavvıflarının buluşma yeri olan Bağdat'a gitmiş, daha sonra bir süre Kayseri'de kalmış ve buradan da Kırşehir'e gidip yerleşmiş ve ölümüne kadar da Kırşehir'de kalmış ve ahilik felsefesini olgunlaştırmıştır. Kırşehir'e eşi Fatma Hanım ile yerleşen Ahi Evran, eşinin kurduğu Anadolu kadınlar birliği (Bacıyân-ı Rum) teşkilâtını da himaye etmiş, her iki teşkilâtın (Ahiyân-ı Rum) büyümesi ve gelişmesi için çaba sarf etmiştir.

Ahi Evran kendi mesleği olan debbağlık dalından başka 32 çeşit esnaf ve sanatkârın lideri olmuştur. Ahi Evran'ın Anadolu'da kurduğu Ahilik teşkilatının asıl amacı, ilim ve bilgiyi insanlığın hizmetine sunmaktır. Ahi Evran'a göre toplumdaki fertlerin büyük bir kesiminin sanata yönlendirilmesi ve her birinin belli bir sanat dalıyla meşgul olması gerekir ki, toplumun ihtiyaçları görülsün. Ahi Evran'ın kurduğu Ahilik teşkilâtının eğitim anlayışı bu temel görüşe dayanmaktadır. Devlete düşen görev, bu görüşe destek vererek halkın eğitilmesine ve yönlendirilmesine yardımcı olmaktır. Ahi Evran'ın eserinde belirttiği eğitim ve öğretim konusundaki tüm öneriler, Ahi birliklerinde uygulanmıştır. Ahi Evran'ın teknik öğretim ve ahlâka yönelik eserleri, yıllarca Ahi birliklerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Ahi Evran, Letaif-i Gıyasiye, Letaif-i Hikmet'ten başka Vaziyet, Ruh'un Bekası, Tıp ve İbni Sina'dan tercüme kitabı dâhil olmak üzere, yirmiyeye yakın eser

Kadir ÇAKIR
Hukuk Müşaviri

birakmıştır. Ayrıca Ahi Evran'ın Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus'a sunduğu Letaif-i Hikmet adlı kitap, sultanlara ve yöneticilere nasihat verici "Siyasetname" türü bir eserdir.

Ahi Evran'ın elli yıl müsahepliğini yapan ve onun vefatından sonra da yerine geçen ve Kırşehir'de metfun Ahmet Gülşehri, Ahi Evran ve Ahilik konusunda "Keramat-ı Ahi Evran" adında bir eser yazmıştır. Mesnevi tarzında ve aynı vezinde Türkçe yazılan bu eseri Alman Prof. Franz Taechner Almanca tercümesiyle beraber bastırmıştır. Ahmet Gülşehri'nin yazdığı menakıbnâme, Ahi Evran'ın bütün ahilerin başı olduğunu, idarecilerin kendisine saygı gösterdiğini, hiç haram yemediğini, Ahilik adına yaptığı çalışmaların bilindiğini, Ahilik nizamının uygulandığını, misafirperver olduğunu, gerçek dostluğa önem verdiğini, kimseye incitici bir söz söylemediğini, anlatır.

Ahilik sisteminde eğitim, Farâbî, Kutadgu Bilig, İbnî Sina, Fahrettin Râzî ve Ahi Evran çizgisinde gelişmiştir. Ahilik tespit ettiği hedefe, sağlam bir teşkilatlanma modeli yanında, köklü bir eğitim sistemi ile ulaşmaya çalışmıştır. Esnaf ve sanatkârlara iş yerlerinde yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisine göre mesleğin incelikleri öğretilmiş, kabiliyetli çırak, kalfa ve ustaların elinden tutularak medreselerde eğitim görmeleri sağlanmış ve gerektiğinde kendilerine orta sandığından maddi destekte bulunulmuştur. Bir taraftan esnaf ve sanatkârlara işyerlerinde mesleklerinin incelikleri öğretilirken, diğer taraftan akşamları Ahi zaviyelerinde

ise toplum içindeki tutum ve davranışları hakkında bilgi verilmiştir.

Ahiler, eğitimi kişinin doğumuyla başlayan ve hayat boyunca devam eden bir süreç olarak görmüşlerdir. Ahi zaviyelerinde kırk yaşın üstündeki insanlara da okuma-yazma öğretilmiştir. Ahilerin mal ve servet hakkındaki düşünceleri, onların ekonomik faaliyetlerine de yansımıştır. Ahiler, insanların kendi emekleri ile geçinmelerini ve hiç kimseye muhtaç olmamalarını isterler. Bu sebeple, Ahilerin emeğini değerlendirebilecek bir işi, özellikle bir sanatı olması, ahlak kaidesi haline getirilmiştir. Bu sebeple Ahiler çalışmayı ibadet saymışlardır. Onun için Ahilerin iş yerleri, onların ibadet yerleri olarak bilinir. Ahilikte iş yerleri, mescitler hatta camiler derecesinde kutsaldır. Ahinin iş yeri Hak kapısıdır. Bu kapıdan hürmetle girilir, saygı ve samimiyetle çalışılır, helalinden kazanılır, helal yerlere ve kararınca harcanır.

Ahilik sisteminde çok sağlam bir denetim sistemi vardı. Sekiz asırdan beri "pabucun dama atılması" deyimini hepimiz biliriz. Bu deyim bize geçmişteki örnek bir Ahi uygulamasından kalmadır. Ahiliğin kurucusu esnaf ve sanatkârların piri olan Ahi Evran, ayakkabıcı esnafının bulunduğu çarşıdan geçerken onların yaptığı ayakkabıları inceleyerek,

hileli gördüklerini kesip dama atar, dükkân kapatılır ve ayakkabı ustasının peştamalı kapının kilidine bağlanırdı. Müşteriye de yeni bir ayakkabı verilerek tüketicinin mağduriyeti önlenirdi. Böyle bir olay olunca, bunun haberi esnaf arasında hızla yayılır, "filanca ustanın pabucu dama atıldı" denilirmiş. Pabucu dama atılan usta, utancından haftalarca insan içine çıkamaz, kimsenin yüzüne bakamaz, kendini af ettirmek için elinden geleni yaparmış. Çok zaman da bunlar kâfi gelmez, terki diyar etmek zorunda kalmış.

Yine elbise diktirmek isteyen birisi dükkâna geldiğinde terzi müşterisinin ölçüsünü aldıktan sonra kumaşı tartar ve ölçünün yanına bunu da not ederdi. Elbise hazır olduktan sonra, artan parça ve kırpıntılarla birlikte elbiseyi tekrar tartar ve ondan sonra müşteriye verirdi.

Hak ile sabır dileyip bize gelen bizdendir

Akıl ve ahlak ile çalışıp bizi geçen bizdendir.

diyen Ahi Evran-ı Veliyi rahmetle analım ve yazımızı ahilik duasıyla bitirelim.

EY ALLAHIM! "Esnafımızı alırken satanı gözeten, satarken alanı gözeten, eksik ölçüp yanlış tartmayan, doğru ve güvenilir kimselerden eyle! İsraftan, cimrilikten, azgınlıktan, korkaklıktan, acizlikten, tembellikten, ahlâsızlıktan, haddi aşmaktan sana sığınırız Ya Rabbi! Bizleri nefsine uyarak kötülük işleyenlerden eyleme, kesata uğratma!"

Ahiler, eğitimi kişinin doğumuyla başlayan ve hayat boyunca devam eden bir süreç olarak görmüşlerdir. Ahi zaviyelerinde kırk yaşın üstündeki insanlara da okuma-yazma öğretilmiştir.